

NEOFALANTISMO

Fernando Ramallo

Universidade de Vigo

Nas últimas décadas, moitas linguas europeas sometidas historicamente a procesos de minoración lograron atinxir visibilidade nos dominios público e institucional¹. Na práctica, isto non supuxo o abandono da lingua do poder económico, ideolóxico e político. Agora ben, o feito de que unha lingua minoritaria se filtre nas institucións propicia, en moitos casos, unha transformación dos valores simbólicos asociados a ela, ademais dunha reestruturación formal e funcional.

En contextos políticos nos que se favorece a lexitimación dunha lingua minoritaria, o principal dominio sobre o que se constrúe a súa transformación en lingua pública é o sistema educativo. Hai un amplo consenso na consideración do importante rol que a escola exerce respecto das linguas minoritarias. Así, promover unha lingua minoritaria no sistema educativo ten consecuencias na súa produción e na súa reprodución (Williams 2005). Unha delas é a aparición de novos aprendices das linguas minoritarias. Cando estes aprendices acadan un nivel básico das destrezas orais da lingua, e sempre que haxa unha motivación favorable, pódense converter en neofalantes desas linguas. Isto, en moitos contextos, supuxo un acicate no proceso de revitalización lingüística (O'Rourke e Ramallo 2010).

A presenza deste novo grupo de falantes, consecuencia tanto do fomento público dunha lingua minoritaria como dunha posición consciente respecto da súa situación social regresiva, altera a orde sociolingüística e contribúe á emerxencia dalgunhas tensións: interdialectal, identitaria, simbólica. En termos xerais, unha tensión entre o universo representacional dos falantes tradicionais e aqueloutro dos neofalantes. En parte, trátase dun conflito normativo, na medida en que tanto esas tensións como a súas resolucións son accións sociais reguladas culturalmente². A convivencia de ambos sistemas sociolingüísticos, o tradicional e

¹ Este traballo é parte dunha investigación en marcha sobre neofalantes en Galicia. Como se verá, o texto non inclúe datos empíricos. Non obstante, estes poden consultarse na bibliografía (O'Rourke e Ramallo 2010, 2011, 2013a, 2013b, 2014). Agradezo a Bernadette O'Rourke e a Gabriel Rei-Doval os seus útiles comentarios a unha versión previa deste texto. Calquera erro é só atribuíble ao autor.

² A natureza multifacética deste conflito precisa dunha análise detida que non estamos en disposición de realizar nesta achega.

o emerxente, dependerá, en boa medida, da recuperación da lingua no ámbito familiar. Do contrario, esas tensións facilitarán ben o declive das falas tradicionais e a fortaleza das neofalas, ben o esmorecemento das linguas minoritarias en calquera das súas variedades.

As neofalas constitúen un continuo que percorre desde formas de expresión altamente ligadas ao estándar, cun uso formal moi esmerado, a aquelas outras moi interferidas pola lingua materna e de primeira socialización dos novos usuarios. Asistimos, xa que logo, a unha conxuntura de transición dun modelo formal e funcional das linguas a outro. O que está por ver é se o futuro das linguas minoritarias está estreitamente relacionado coas neofalas ou se isto non é máis que unha fase, quizais final, no proceso de substitución lingüística. No caso galego, é preciso indagar nas lóxicas inherentes a este novo statu quo a partir da análise das motivacións que levan a unha persoa a converterse en neofalante, tendo en conta que esta decisión implica xestionar as tensións que hai entre falantes tradicionais, neofalantes e falantes de castelán na procura do seu espazo (O'Rourke e Ramallo 2011, 2013a, 2013b, 2014). Neste texto, achegamos unha primeira proposta explicativa para este fenómeno de desprazamento dunha lingua socialmente prestigiada. Para nós, trátase dun movemento social, artellado ao redor dunha minoría activa (Moscovici 1976) e que propoñemos denominar *neofalantismo*³.

O neofalantismo pretende tamén abrir unha reflexión sobre a metalinguaxe utilizada para describir as linguas en situación de contacto lingüístico. Por exemplo, o termo 'falante nativo' utilízase con frecuencia como un arquetipo restrictivo para xustificar xerarquías de falantes. Adxectivos como 'auténtico', 'puro' e 'innato' asóciense cos trazos dos 'falantes nativos', mentres que o uso dunha determinada lingua por falantes non nativos tende a ser descrito como 'artificial', 'contaminado' e 'adquirido' (O'Rourke e Ramallo 2011). Con frecuencia, aos falantes nativos atribúese o papel do 'falante lexitimo' (Bourdieu 1982). Con todo, esta concepción do 'falante nativo' como o usuario da forma 'pura', 'auténtica' ou 'lexítima' hai tempo que entrou en crise, particularmente na súa referencia ao inglés (Kachru 1990; Holborow 1999; Crystal 2003). De feito, desde a perspectiva do denominado 'inglés global' lexitímanse as falas dos non nativos asemellándoas ás dos británicos, norteamericanos, etc. (Graddol 2006; Jenkins 2007). En fin, estamos ante conceptos que están moi ligados ás identidades e son substanciais

³ O termo 'neofalantismo' xurdiu de xeito espontáneo nunha das discusións grupais que utilizamos na nosa investigación con neofalantes de galego (O'Rourke e Ramallo 2013b, 2014).

nas identificacións das minorías (Park 2007). De feito, os propios conceptos de ‘minoría’ e de ‘maioría’ lingüísticas cómpre matizalos nunha semántica relacionada co contacto de linguas (Ramallo 2010).

1. A ORIXE CONTEMPORÁNEA DOS NEOFALANTES GALEGOS

Definimos o neofalante de galego como unha persoa que aprendeu a falar en castelán, que tivo este como idioma familiar e que nalgún momento da súa vida decide falar só ou maioritariamente en galego. Este perfil de falantes ten as súas orixes nos primeiros anos 80. Nesa altura prodúcense unha serie de transformacións fortemente relacionadas e de gran transcendencia para entender o contexto sociolingüístico no que ten lugar a emerxencia dos novos falantes do idioma. As máis relevantes foron, por un lado a oficialización do idioma e, por outro, o seu recoñecemento xeneralizado como un símbolo central da identidade de Galicia (Seminario de Sociolingüística 1996). O status xurídico do idioma fíxase a partir das disposicións recollidas no art.º 3 da Constitución Española (1978), no art.º 4 do Estatuto de Autonomía (1981) e na Lei de Normalización Lingüística (1983), que derivaron nun réxime de dobre oficialidade entre galego e castelán, aínda que cun alcance diverso (Arzoz Santisteban 2009). Pola súa banda, o recoñecemento social da lingua favoreceu a súa institucionalización, entendida como a presenza non marcada do idioma no ámbito das actividades públicas.

Ademais, nesa década ponse en marcha o proceso de estandarización lingüística, que comeza a consolidarse en 1982 e que acada un consenso aínda maior en 2003, cando ten lugar a derradeira reforma. Aínda que desde mediados do século XIX houbo distintos intentos de crear unha variedade culta da lingua, hai que agardar ata as últimas décadas do XX para o establecemento dunha normativa con amplo recoñecemento social, mais non exenta de resistencias, particularmente entre os defensores dunha norma máis ligada ao portugués, nalgúns casos chegando a propoñer a adopción do portugués estándar para a codificación do galego escrito (véxase Rei Doval neste mesmo volume). O desenvolvemento do estándar adquiriu unha forte connotación social, na medida que se converteu na variedade lexitimada en moitos ámbitos de uso. En Galicia, a invención do estándar supuxo alterar a orde sociolingüística en, polo menos, dúas direccións. Dun lado, engadiu unha variedade nova no espazo lingüístico do galego. Doutro lado,

a situación de dobre oficialidade citada favoreceu a penetración desa variedade en dominios ata hai poucas décadas reservados ao castelán, tales como o sistema educativo, os medios de comunicación e a administración autonómica e local, modificando a estabilidade dunha situación previa de tipo marcadamente diglósico (Fishman 1967). Ambas as dúas alteracións contribuíron á formación de novas ideoloxías lingüísticas con consecuencias nos valores atribuídos a linguas (O'Rourke e Ramallo 2013a, 2013b).

Por último, a dobre oficialización á que acabamos de referirnos facilitou a posta en funcionamento dun modelo de educación bilingüe universal, é dicir, de aplicación en todo o sistema educativo de carácter público ou concertado de Galicia, no que estuda máis do 95% da poboación estudantil. Este modelo concreouse en programas de educación bilingüe diferentes, en consonancia coas posicións ideolóxicas dos distintos gobernos autonómicos desde 1981 ata a actualidade (Bouzada, Fernández Paz e Lorenzo Suárez 2002; Fernández Paz, Lorenzo Suárez e Ramallo 2008).

A incorporación do idioma galego ao sistema educativo tivo como consecuencia máis inmediata que por primeira vez na historia toda a poboación menor de 40 anos tivo un contacto continuo coa lingua nun ámbito formal. En termos sociolingüísticos, tres son os aspectos que se derivan desta situación. Dunha banda, o aumento das competencias lingüísticas en galego por parte da poboación estudantil. Doutra, o desprazamento xeral dos prexuízos que tradicionalmente ligaban o idioma ao atraso e á incultura⁴. Por último, o xurdimento dunha posición consciente sobre a situación sociolingüística regresiva na que se atopa a lingua, acrecentada desde mediados do século xx. De feito, xunto co estudo de cuestións gramaticais e coa aproximación á literatura galega, a terceira das unidades temáticas na programación educativa obrigatoria relacionada co idioma galego é a que trata as problemáticas entre a lingua e a sociedade. Nela ten espazo desde a historia social da lingua ata a descrición e valoración da actual situación de contacto lingüístico entre galego e castelán.

Pois ben, estes tres escenarios contribuíron a emerxencia dunha nova categoría de falantes de galego. Como en moitas outras latitudes, o perfil das persoas que aprenden galego como segunda lingua é diverso e está formado sobre todo por

⁴ Paradoxalmente, o 'avance' social do galego trouxo consigo a aparición de novos prexuízos e mitos sobre o idioma (Freixeiro Mato 2008; Núñez Singala 2009).

inmigrantes foráneos, inmigrantes procedentes doutras partes do Estado español, empregados públicos desprazados por motivos laborais a Galicia (profesores, persoal sanitario, xuíces, etc.), inmigrantes da diáspora galega retornados e persoas nadas en Galicia pero que aprenderon a falar en castelán e esta foi a lingua de boa parte da súa socialización. É neste último grupo no que atopamos a caracterización máis completa da nosa definición de neofalante: unha persoa que tivo o castelán como primeira lingua e como lingua familiar, e que nun momento da súa vida, o contacto co galego fai que desprace a súa lingua materna a un segundo plano e se transforme en falante (case) exclusivo de galego.

2. PRESENZA DE NEOFALANTES NA GALICIA ACTUAL

Aínda que non é doado cuantificar a porcentaxe de persoas que comparten os trazos que caracterizan un neofalante, a partir da explotación estatística dos censos dos últimos anos consideramos que en Galicia os neofalantes son o 2% da poboación (Ramallo 2012). O seu perfil demográfico é heteroxéneo. Co descenso do uso do galego na maioría dos territorios de Galicia, o neofalante aparece non só nas cidades senón tamén nas vilas de tamaño medio. Aínda que a porcentaxe sinalada poida resultar residual, téñase en conta que son aproximadamente 70 000 as persoas que desprazaron o castelán para convertérense en falantes activos de galego. Non esquezamos que unha boa parte da poboación castelanfalante é candidata potencial a converterse en neofalante. De aí a importancia social deste sector da poboación. De feito, cunha definición menos restritiva que inclúa tamén as persoas que, unha vez adquirido o castelán, aprenderon galego e utilízano esporadicamente ou fan un uso contextual (traballo, ocio, amigos, etc.) do idioma, os neofalantes supoñen case a metade dos castelanfalantes iniciais (Instituto Galego de Estatística 2008). Dun xeito ou doutro, o galego é unha lingua de uso por moitos falantes habituais de castelán, potencialmente neofalantes de galego.

2.1. O perfil do neofalante

O perfil do neofalante galego é o dunha persoa nova, concienciada coa situación social da lingua galega e que opta por utilizar de xeito habitual o galego como unha medida de reivindicación social, política e/ou cultural. É sobre todo, como

xa sinalamos, unha forma de identificación que connota os seus protagonistas dentro do grupo de falantes de castelán pero tamén dentro do grupo de falantes tradicionais ou nativos de galego. O maior número vive en espazos urbanos. Nas cidades máis castelanizadas o único galego que se escoita nos barrios do centro é o dos neofalantes, e quedan residuos de galego tradicional nas zonas periféricas.

Con certeza, non podemos falar só dun tipo de neofalantes (Frías-Conde 2006), aínda que case todos compartan os trazos que acabamos de sinalar. O que os une é unha práctica social; o que os diferencia ten que ver coas razóns para desprazar a lingua materna: o ambiente social de referencia, a construción identitaria, o modelo de lingua aprendido, o dominio formal da lingua ou a biografía lingüística, entre outras (Ramallo 2012).

De feito, no caso galego, dada a proximidade estrutural das linguas en contacto, é evidente que as interaccións bilingües requiren un menor esforzo formal e funcional que no caso doutras linguas. Aínda que o sistema lingüístico educativo se deseñou para ampliar as competencias lingüísticas tanto do castelán como do galego, para un castelán-falante non é imprescindible o paso polo sistema educativo para poder intervir en interaccións lingüísticas nas que a lingua galega teña presenza. É dicir, a lingua tamén se incorpora pola actividade doutras axencias, como a comunidade, a televisión galega, etc. Poderíamos dicir que o galego se aprende tamén por contacto social e por iso practicamente toda a poboación de Galicia é funcionalmente bilingüe, aínda que se trate dun bilingüismo receptivo. De todos os xeitos, convén ter en conta que aínda que o dominio da lingua é unha condición básica para converterse en falante activo, non é suficiente. De feito, a decisión de converterse en neofalante responde tamén a unha posición cultural, política e/ou social.

3. O NEOFALANTISMO COMO UNHA MINORÍA ACTIVA

O neofalantismo constitúe un movemento social conformado por suxeitos que adoptan unha práctica consciente de defensa e activismo a prol das linguas socialmente minoritarias, mediante o seu uso, a súa reivindicación pública e a súa dignificación social. A diferenza doutros grupos sociais que teñen obxectivos semellantes, no neofalantismo dáse unha condición excepcional: o desprazamento da lingua materna por unha lingua aprendida na socialización secundaria, polo

xeral con menos prestixio social e, a miúdo, nunha situación sociolingüística regresiva. Malia que o suxeito prototipo do neofalantismo é o *neofalante*, en tanto que movemento social, pode recibir adhesións doutras categorías de falantes: falantes ocasionais, inmigrantes cun uso funcional, falantes profesionais, etc.

Esta práctica sitúanos ante un interrogante que é preciso abordar: como se explica que unha persoa decida desprazar a súa lingua materna, cando esta é a lingua socialmente prestixiada na comunidade? En xeral, a substitución lingüística enténdese como o resultado do abandono dunha lingua por outra nunha determinada comunidade. A lingua abandonada sufriu un proceso previo de minoración, desligándoa dos valores do progreso e da razón, que si mobiliza a outra lingua en contacto (Williams 2005). Agora ben, ademais desta concepción clásica do proceso, por estraño que pareza, a substitución lingüística pode darse á inversa. É dicir, desprazando a lingua considerada de prestixio na comunidade por parte de individuos que aprenderon a lingua minoritaria en procesos de socialización secundaria, particularmente a través do sistema educativo. É verdade que neste caso se trata dun proceso que inicialmente afecta a persoas e non a toda a comunidade. Por iso, propoñemos denominalo *desprazamento da lingua maioritaria* (O'Rourke e Ramallo 2013a).

En consonancia co dito anteriormente, este proceso de desprazamento da lingua maioritaria é, en parte, consecuencia dunha toma de conciencia sobre unha realidade sociolingüística regresiva ligada a procesos comunitarios de substitución lingüística. Aínda que é un proceso que se está a vivir en moitas situacións de contacto con linguas minoritarias, é necesario indicar que non en todos os contextos se presenta da mesma forma. Así, cando as linguas en contacto son estruturalmente próximas (como é o caso do galego e do castelán) é máis doado e máis probable o desprazamento da lingua maioritaria. Se as linguas son estruturalmente distantes, o abandono da lingua maioritaria é máis complexo.

Unha explicación desta práctica encontrámola no concepto de *minoría activa* e nas formas de influencia social propias das minorías (Moscovici 1976; Moscovici, Mucchi-Faina e Maass 1994). Na súa xa clásica crítica ao modelo psico-sociolóxico funcionalista, Moscovici (1976) opón tres formas de influencia social. Dunha banda, a que se basea no consenso, a conformidade e a submisión; doutra, a sustentada na normalización; finalmente, a orientada desde o conflito e a innovación. A primeira é unha modalidade de influencia social que ten a súa

orixe (e o seu control) nas maiorías; a segunda é unha sorte de compromiso, de nivelación de normas consideradas equivalentes; a terceira é a forma de influencia social exercida polas minorías, máis concretamente polas minorías activas. Son cambios desde abaixo, introducidos desde minorías que non parten de posicións sociais privilexiadas pero que contribúen á transformación social.

Unha minoría activa é aquela que ten capacidade «para influír e para producir cambios en función da súa *diverxencia* fronte á maioría» (Moscovici 1976: 105, tradución propia). Con frecuencia, unha minoría activa provoca cambios na maioría creando conflitos nela que conseguen modificar, en primeiro lugar, os seus marcos interpretativos (cognicións e valoracións) e, en segundo lugar, as súas prácticas. En termos de comportamento, a esencia da influencia social dunha minoría activa é a súa *consistencia*, na medida que se interpreta como un sinal de certeza e como «reflexo do compromiso por unha opción coherente e inflexible» (Moscovici 1976: 151, tradución propia). Xa que logo, a minoría inflúe e fai cambiar á maioría por un comportamento consistente que remata por crear conflito e dúbida entre os membros da maioría e os conduce a examinar e reavaliar a súa propia postura, cognitiva ou valorativa⁵. Sen influencia das minorías non é doado explicar o cambio social. Os datos que sustentan a nosa investigación sobre neofalantes poñen de manifesto estes comportamentos (O'Rourke e Ramallo 2014).

Abordar o neofalantismo como unha minoría activa permite entender parte das motivacións que leva consigo un cambio tan relevante como o de abandonar, sequera dunha forma simbólica, unha lingua materna que, non o esquezamos, é a lingua da maioría social, do poder e da 'normalidade'. Supón tamén aceptar un comportamento innovador que trata de reivindicar un espazo e un compromiso para transformar a sociedade desde abaixo, cunha minoría lingüística que se resiste enerxicamente á decadencia que supón aceptar o statu quo lingüístico, prexudicial, a maioría das veces, para as comunidades lingüísticas minoritarias. Co seu comportamento, o neofalante é un indutor de novos marcos interpretativos sobre a realidade sociolingüística do seu ámbito. En todo caso, a soa presenza de neofalantes, máis alá de supoñer un valor na recuperación do idioma, significa ademais un factor esencial de transformación da orde sociolingüística. Así, na

⁵ Moscovici (1976) distingue cinco estilos de comportamento que contribúen a que as minorías logren influencia social: esforzo, consistencia, autonomía, rixidez e flexibilidade. De todos eles, a consistencia é o máis importante.

medida en que as súas prácticas lingüísticas adoitan ser recoñecidas e valoradas polo resto da poboación, non é esaxerado dicir que os neofalantes incorporan capital cultural e prestixio social á lingua.

A partir desta consideración, o propio concepto de ‘lingua minoritaria’ debe ser sometido a revisión. En primeiro lugar, por lingua minoritaria non sempre se fai referencia ao número de falantes senón ao acceso aos recursos e aos capitais que o dominio dunha determinada lingua permite acumular aos seus falantes. O feito de que unha lingua tradicionalmente considerada minoritaria amplíe o seu *valor no mercado lingüístico* (Rossi-Landi 1968; Bourdieu 1982) contribúe a diluír esa dicotomía ‘maioritario-minoritario’. E isto pasou en moitas linguas europeas. Se ben durante séculos subsistiron no dominio das tradicións e as emocións, manténdose afastadas da razón e da orde económica (Williams 2005), desde o momento en que se producen cambios na súa lexitimación créanse as condicións para a incorporación das linguas minoritarias ao repertorio lingüístico dos suxeitos. Os neofalantes supoñen un desafío no *habitus* da lingua minoritaria ao activaren a función instrumental que liga o idioma coa mobilidade social, co prestixio e co futuro (May 2011).

Polo dito, en contextos nos que se creou unha variedade estándar dunha lingua minoritaria, cómpre unha revisión conceptual. A referencia ás linguas como ‘minoritarias/minorizadas’ perde parte do seu sentido a favor das prácticas, que se caracterizan por seren ‘prestixiadas’ ou ‘non prestixiadas’. Cando o suxeito accede á variedade autorizada da lingua converte as súas prácticas en prácticas prestixiadas, no sentido de que acumulou recursos abondo como para ampliar a súa mobilidade social. Isto transfórmaos en falantes máis valorados socialmente; é dicir, incorporan as características que teñen os falantes *lexítimos* (que manexan o estándar, no sentido de Bourdieu) da lingua tradicionalmente dominante na sociedade (no sentido de que incrementa os retornos).

No caso de Galicia, o momento actual é especialmente interesante por coincidiren dous procesos inversos. Mentres que entre a xeración maior de 60 anos, falantes de variedades do galego tradicional, as condicións históricas nas que viviron propiciaron a ruptura do proceso de transmisión lingüística interxeracional; a poboación urbana menor de 40 anos tivo acceso a novas variedades da lingua, máis prestixiadas e protexidas por unha práctica na que os falantes foron ampliando os dominios de uso. Con frecuencia, estas novas funcións e estes

novos falantes recorren a simplificacións formais, con consecuencias innegables na eclosión e intentos de control de prácticas e ideoloxías ligadas ao purismo lingüístico (Sanmartín Rei 2009; Freixeiro Mato 2009; *cfr.* Rei-Doval, neste mesmo volume).

En boa medida, estes novos falantes de galego xa non o son dunha lingua tradicionalmente minoritaria. A acumulación de recursos económicos, simbólicos ou culturais, permite que esta nova xeración de falantes de galego constitúa un grupo social con acceso a estruturas de poder tradicionalmente afastadas dos falantes tradicionais do idioma: educación, medios de comunicación, formacións políticas, sindicatos, industrias culturais, etc. Ademais, en contextos de contacto lingüístico con linguas estruturalmente próximas, como é o noso caso, no que as prácticas lingüísticas hibridizadas son moi frecuentes, a problemática de qué é un falante [nativo] amplifícase. En casos así os repertorios lingüísticos constitúen un modelo dinámico e cambiante que, en función do parámetro que utilizemos, permite unha cuantificación distinta sobre que é un falante tipo, especialmente, aínda que non só, entre os falantes da lingua socialmente minoritaria.

No contexto da maioría das linguas socialmente minoritarias hai outro aspecto a ter en conta. Fronte á autenticidade atribuída á forma lingüística, o falante nativo caracterizouse por ser unha persoa con escaso prestixio, cunha identidade social estigmatizada, e coa percepción de que a recompensa que tiña a transmisión da lingua era mínima na mobilidade social. No caso galego, para tratar de reverter esta visión, a política lingüística orientou parte dos seus esforzos a aumentar o prestixio da lingua. Non obstante, esas mesmas políticas non sempre conseguiron aumentar o status dos falantes nativos, cuxa variedade lingüística a miúdo sofre unha re-estigmatización á luz do novo estándar creado. Ese estándar contribuíu a crear un novo grupo de falantes procedente dos sectores poboacionais urbanos, de clases medias, e tradicionalmente desvinculados dos valores afectivos da lingua e con maior prestixio social. Con todo, o prestixio acadado polos neofalantes é a miúdo inestable como consecuencia do citado discurso purista, que busca primar a forma sobre a función, matizando o prestixio das neofalas, especialmente daquelas máis hibridizadas (O'Rourke e Ramallo 2011). Esta ideoloxía procede tanto de falantes tradicionais, que demandan o recoñecemento da autenticidade da súa variedade, como das novas elites, en si mesmas neofalantes cun alto dominio do estándar (O'Rourke e Ramallo 2013b).

4. FINAL

O neofalantismo é un movemento social que percorre a Galicia urbana na procura dun cambio sociolingüístico. Con máis ou menos intensidade, esta minoría activa está exercendo un papel relevante na transformación das ideoloxías e das prácticas lingüísticas. De momento, está lonxe de poder compensar o proceso de substitución lingüística que se acrecentou de xeito significativo no derradeiro terzo do século pasado. Como grupo innovador, as prácticas dos neofalantes están chamadas a exercer influencia sobre o resto da sociedade, converténdose nun elo fundamental no futuro do idioma galego. Cómpre, pois, reflexionar e actuar a partir deste movemento minoritario, investigándoo, fomentándoo, formándoo e prestixiando as súas prácticas, na medida en que aceptemos que sen neofalantes é difícil albisar unha solución favorable para a lingua.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ARZOZ SANTISTEBAN, X. (2009): «Lenguas y modalidades jurídicas en la Constitución Española: ¿Dos regímenes jurídicos diferenciados?» en A. MILIAN I MASSANA (coord.), *El plurilingüisme a la Constitució espanyola*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 61-122.
- BOURDIEU, P. (1982): *Ce que parler veut dire*. París: Fayard.
- BOUZADA, X. / A. FERNÁNDEZ PAZ / A. M. LORENZO SUÁREZ (2002): *O proceso de normalización do idioma galego 1980-2000, volume II: Educación*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.
- CRYSTAL, D. (2003): *English as a Global Language*, 2ª ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- FISHMAN, J. (1967). «Bilingualism with and without diglossia; diglossia with and without bilingualism», *Journal of Social Issues* 23:2, 29-38.
- FERNÁNDEZ PAZ, A. / A. M. LORENZO SUÁREZ / F. RAMALLO (2008): *A planificación lingüística nos centros educativos*, 2ª ed. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.
- FREIXEIRO MATO, X.R. (2008): «Os prexuízos lingüísticos. Proposta de clasificación» [dispoñible en liña: <http://www.galizacig.com/avantar/opinion/3-6-2008/os-prexuizos-linguisticos-proposta-de-clasificacion>].
- FREIXEIRO MATO, X.R. (2010): *Lingua de calidade*. Vigo: Xerais.
- FRÍAS-CONDE, X. (2006): «A normalización lingüística en Romanía: a normalización da lingua e normalización dos falantes (o caso dos neofalantes)», *Ianua. Revista Philologica Romanica* 6, 49-68.
- GRADDOL, D. (2006): *English Next*. London: British Council.
- HOLBOROW, M. (1999): *The Politics of English*. London: Sage.
- INSTITUTO GALEGO DE ESTATÍSTICA (IGE) (2008): *Enquisa de Condicións de Vida das Familias*. Santiago de Compostela: Instituto Galego de Estatística.
- JENKINS, J. (2007): *English as a Lingua Franca: Attitude and Identity*. Oxford: Oxford University Press.
- KACHRU, B. B. (1990): *The Alchemy of English. The Spread, Functions, and Models of Non-Native Englishes*. Chicago: The University of Illinois Press.

- MAY, S. (2011): «Language policy», en M. GRENFELL *et al.*, *Bourdieu, Language and Linguistics*. London: Continuum, 147-169.
- MOSCOVICI, S. (1976): *Social influence and social change*. London: Academic Press.
- MOSCOVICI, S. / A. MUCCHI-FAINA / A. MAASS (eds.) (1994): *Minority Influence*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- NÚÑEZ SINGALA, M. (2009): *En galego, por que non?* Vigo: Galaxia.
- O'ROURKE, B. / F. RAMALLO (2010): «Los nuevos hablantes de lenguas minoritarias: una comparación entre Irlanda y Galicia», en E. RIDRUEJO / N. MENDIZÁBAL (eds.), *Actas del IX Congreso Internacional de Lingüística General*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 1 684-1 700.
- O'ROURKE, B. / F. RAMALLO (2011): «The native-non-native dichotomy in minority language contexts: Comparisons between Irish and Galician», *Language Problems and Language Planning* 35:2, 139-159.
- O'ROURKE, B. / F. RAMALLO (2013a): «Competing ideologies of linguistic authority amongst *new speakers* in contemporary Galicia», *Language in Society* 42:3, 287-305.
- O'ROURKE, B. / F. RAMALLO (2013b): «A miña variedade é defectuosa': a lexitimidade social das neofalas», *Estudos de lingüística galega* 5, 89-103.
- O'ROURKE, B. / F. RAMALLO (2014): «*Neofalantes* as an active minority: Understanding language practices and motivations for change amongst new speakers of Galician», *International Journal of the Sociology of Language*, 231. Special Issue on New Speakers of European Minority Languages.
- PARK, J-E. (2007): «Co-construction of Nonnative Speaker Identity in Cross-cultural Interaction», *Applied Linguistics* 28:3, 339-360.
- RAMALLO, F. (2010): «Cara a unha tipoloxía dos falantes de galego» en B. SILVA VALDIVIA / I. VAQUERO QUINTELA / X. RODRÍGUEZ RODRÍGUEZ (eds.), *Educación e linguas en Galicia*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 15-37.
- RAMALLO, F. (2012): «El gallego en la familia: entre la producción y la reproducción», *Caplletra* 53, 167-191.
- ROSSI-LANDI, F. (1968): *Il linguaggio come lavoro e come mercato*. Milano: Bompiani.
- SANMARTÍN REI, G. (2009): *Nos camiños do entusiasmo. Calidade da lingua e planificación*. Vigo: Xerais.
- WILLIAMS, G. (2005): *Sustaining Language Diversity in Europe. Evidence from the Euromosaic Project*. Hampshire: Palgrave.